

Charakter vybraných skupin místní společnosti pro využívání informačních zdrojů v nebojové operaci při provádění HUMINT

Předkládaný článek navazuje na předchozí, publikovaný ve Vojenských rozhledech č. 3/2005, který se věnuje významu využívání místních informačních zdrojů v nebojových operacích pro zabezpečování zpravodajské ochrany jednotek Armády ČR plnících úkoly v nebojových operacích, především pak tzv. mírových operacích.

Následující stránky předkládají stručnou charakteristiku vybraných společenských prostředí, ve kterých se budou potenciální či již získané informační zdroje využívané zpravodajstvím z lidských zdrojů (HUMINT - Human Intelligence) pohybovat, se zaměřením na elementární specifika mající reálný vliv na vhodnost a možnosti využívání zdrojů z jednotlivých společenských skupin.

Informační zdroje HUMINT

Pro potřebu tohoto článku rozumím informačními zdroji osoby, které se pohybují v prostředí, ve kterém je nebojová operace vedena nebo mají možnost získávat informace mající původ v tomto prostředí, případně poskytovat jiné služby zpravodajským orgánům intervenčních sil v souladu s jejich potřebami. V článku nerozlišuji na oficiální a na zakryté informační zdroje a jedná se pouze o obecnou charakteristiku platnou pro obě tyto kategorie.

Státní správa

Představitelé státní správy působící na lokální úrovni budou zpravidla úředníci těch centrálních státních orgánů, které budou vykonávat působnost státu v jednotlivých územních celcích teritoria nebojové operace. Především se bude jednat o orgány finanční správy a další, u kterých stát považuje za přínosné, aby výkon státní správy byl v jejich jednotlivých odvětvích realizován s přímějším dotykem na obyvatelstvo. Takové orgány budou jistě každým státem stanoveny odlišně a při přípravě účasti v nebojové operaci by mělo být součástí všeobecné přípravy zpravodajských orgánů ustanovení takových místních složek centrální výkonné moci.

Otázkou samozřejmě bude, nakolik budou tyto orgány státní správy na lokální úrovni funkční v době započetí a následném průběhu nebojové operace. Tuto bude nezbytné zodpovědět zpravodajskými orgány intervenujících vojsk co nejdříve po dislokaci na teritorium. Zaměstnanci státní správy by mohli i v krizových situacích disponovat významnými informacemi o stavu a vývoji situace jak na celostátní, tak na místních úrovních. Státní zaměstnanci též většinou mají přístup k údajům a datům, která se po jejich zpřístupnění mohou stát důležitými zdroji informací pro intervenující vojska. U zaměstnanců státní správy též bude důvodné předpokládat, že budou mít mnohem nižší zájem na parciálních zájmech, které se v určitých teritoriích mohou projevovat, než např. představitelé místní samosprávy.

U státních zaměstnanců lze naopak očekávat zájem o stabilizaci situace, jelikož pouze stabilita země jim zaručí jejich další existenci v systému státní správy a jistotu relativně stabilních a dobře placených pozic. Zájem státních zaměstnanců na destabilizaci situace v zemi by vycházel pouze z takového vývoje, který by předpokládal zásadní celospolečenské změny odvíjející se kupř. od změny společenského systému, způsobu formy výkonné moci apod.

Na druhé straně řada státních zaměstnanců by i v případech očekávaných zásadních změn vyvíjela přirozenou snahu o uhájení svých pozic v systému státní správy a pokud by vnímala postavení intervenujících vojsk jako takové, které může mít rozhodující vliv na jejich budoucí zařazení na úřednická místa, lze takové osoby velmi výhodně využít v rámci zpravodajského zabezpečení intervenujících sil.

Z uvedených důvodů by se zpravodajské orgány měly již v období přípravy na vstup do prostoru nebojové operace zajímat o systém státní správy na lokální úrovni a po příjezdu do místa operace zjistit skutečný stav fungování státní správy. Na základě aktuálních zjištění pak mohou rozhodnout o dalším využívání zaměstnanců státních orgánů k získávání informací ke své činnosti.

Samospráva

Při prvním pohledu se mohou představitelé místních samosprávných orgánů jevit jako místní informační zdroje stejných charakteristik, jako je tomu u orgánů státní správy působících na lokální úrovni. Ve skutečnosti je zde však více odlišných vlastností než společných.

Především je nezbytné mít na paměti, že samosprávné orgány vznikají „z vůle lidu“, a to víceméně i v oblastech a režimech, které umožňují manipulaci s volebními výsledky, přípravou a organizací voleb. Toto vytváří přirozenou závislost místní samosprávy na názorových proudech obyvatelstva v lokalitách jejich působení, ale i sepětí s místními mocenskými centry, představovanými především politickými stranami na místní úrovni, hospodářskými skupinami, špičkami bezpečnostních složek v jednotlivých oblastech, ale i zločineckými uskupeními.

Toto sepětí a nepopíratelná závislost samosprávných orgánů na místní situaci jim dává velmi dobrý vhled do aktuální situace v teritoriu a s ohledem na jejich pozice též možnost tuto situaci ovlivňovat. Samosprávné orgány budou mít pravděpodobně významnější vliv na každodenní život obyvatelstva než úředníci centrálních státních institucí. I z těchto důvodů lze očekávat, že představitelé místní samosprávy budou disponovat velmi kvalitními informacemi využitelnými intervenujícími jednotkami.

Závislost samosprávných orgánů na vůli místního obyvatelstva však může vytvářet jejich jistou servilitu ve vztahu k většinovým názorům mezi občany. V tomto se samospráva bude odlišovat od státní správy, kde je závislost na názorových proudech ve společnosti méně nezbytná nebo dokonce zcela zbytečná. Z uvedeného důvodu se mohou právě představitelé samosprávy stát lídry společenských postojů, které budou v přímém rozporu se zájmy nikoli pouze mezinárodního společenství, ale mnohdy též centrální výkonné moci. Samospráva se bude zcela přirozeně chovat populisticky především v období společenských pohybů, jelikož pouze podpora většiny obyvatel jí může zabezpečit další působení v pozicích, které jsou pro ni společensky a lidsky uspokojivé.

Ve vyhraněných situacích lze od představitelů samosprávy očekávat, že se povevou na vlně populismu tak, aby se v nejbližších komunálních volbách stali volitelnými nebo aby ze současných méně významných pozic postoupili na funkce s větším vlivem. Tyto postoje lze

adekvátně očekávat ve vztahu k přímějším možnostem obyvatelstva ovlivňovat dění na lokální úrovni než na úrovni centrální. Sesazení představitelů místní samosprávy, která obyvatelstvu nevyhovuje, bývá často dílem okamžiků, kdy pohyby ve společnosti dosahují revolučních projevů, jelikož na místní úroveň politiků občané „dosáhnou“, na centrální většinou nikoli, zejména v teritoriích více geograficky vzdálených od sídla ústředních orgánů. A i v případech, kdy bude v případě legitimacy samosprávných orgánů zvolen zákonný postup a budou uspořádány regulérní volby, tyto mohou být zorganizovány zpravidla mnohem rychleji než volby na celostátní úrovni. Stejně tak na politiky na lokálních úrovních lze mnohem efektivněji vyvíjet tlak různými zájmovými skupinami, a to jak ve vztahu ke změně názorů, resp. veřejných postojů, tak v tlacích na odstoupení a vzdání se mandátu.

Zpravodajské orgány však musí mít mimo shora uvedeného též na paměti, že místní samospráva má možnosti velmi významně ovlivňovat názory a postoje obyvatelstva, včetně těch ve vztahu k intervenujícím vojskům. Samosprávné orgány zpravidla disponují rozsáhlejšími možnostmi působit na veřejnost především v době, kdy centrální výkonná moc není funkční nebo nejsou funkční nástroje sloužící k ovlivňování názorů obyvatel, hlavně sdělovací prostředky celostátního rozsahu jako televizní vysílání, celostátní tisk, rozhlasové vysílání a internetová síť.

Vydávání tiskovin na místní úrovni a šířit rozhlasové vysílání v určitém prostoru je méně náročnější než provádět tyto aktivity na celostátní úrovni. Proto bude mít samospráva větší možnosti těchto médií využít v případech, kdy budou absentovat celostátní masmédiá. Navíc i v případech, kdy na lokální úrovni nebudou standardní veřejné sdělovací prostředky funkční, místní samospráva může k ovlivňování veřejného mínění využívat forem letáků a mítinků, v případech náboženských extrémistů i náboženských obřadů.

Z uvedených důvodů je pro zpravodajské orgány zcela nezbytné po příjezdu do prostoru nebojové operace navázat vztah v představiteli místní samosprávy. Je nutné mít trvale na paměti všechny výše uvedené aspekty, které budou ovlivňovat postoje samosprávy a limitovat ji tak pro využívání jako zdroje informací.

Zpravodajská složka by měla využít skutečnost, kdy „jen někteří znají svého poslance, ale všichni znají starostu obce“. Při respektování tohoto pravidla by měly zpravodajské orgány zvážit „investici“ do rozhodujících představitelů samosprávných orgánů. V praktické rovině se bude zpravidla jednat o zprostředkování určité pomoci intervenujících vojsk v oblastech, které mohou posílit pozici samosprávy u obyvatelstva (např. využití těžké vojenské techniky u některých projektů, zásobování těžce dostupných osad speciální vojenskou dopravní technikou apod.).

Zpravodajci zde budou postupovat v přímé součinnosti s příslušníky CIMIC (Civil-Military Cooperation), ovšem po dohodě s velitelem jednotky může podpořit selekci podporovaných projektů a jejich finální výběr v souladu se zpravodajskými zájmy. Obecně však lze konstatovat, že jakýkoli pro místní obyvatelstvo viditelný a v jeho prospěch realizovaný projekt zvýší prestiž intervenujících vojsk u místního obyvatelstva. Je však potřebné vyhnout se projektům, které evidentně představují pro místní obyvatelstvo jen zisk a osobní prospěch omezeným skupinám, což by naopak intervenující vojska kompromitovalo a význam, a tudíž možnosti samosprávných orgánů, jakkoli dobře spolupracujících s intervenujícími vojsky a jejich zpravodajskými složkami, snižovaly.

Ozbrojené složky

Ozbrojenými složkami se pro účel tohoto článku rozumí místní ozbrojené síly představované především armádou, dále ozbrojené sbory představované především četnictvem a policií, speciální složky představované především zpravodajskými službami a dále paramilitární (polo-vojenské) organizace a skupiny stojící mimo oficiální struktury ozbrojených sil a sborů.

Z hlediska informační výtěžnosti představují příslušníci místních ozbrojených složek nejvhodnější zdroje, avšak vzhledem k různým aspektům též zdroje nejkontroverznější a nejkomplikovanější. Ozbrojené síly mívají v řadě zemí výsadní postavení odvíjející se od tradic, jejich zařazení v systému státní moci a pravomocí, které jsou jim svěřeny mocí zákonodárnou či výkonnou.

Ozbrojené síly (armáda) mají zvláštní význam pro intervenující vojska především v případech, kdy se bude jednat o operaci na prosazení míru, kdy intervenující síly budou předpokládat použití síly proti stranám konfliktu. Rozhodující bude, nakolik se bude místní armáda podílet na probíhajícím nebo aktuálně ukončeném či přerušeném konfliktu. Bez ohledu na tuto nejvýznamnější skutečnost bude pro intervenující síly významné, zda místní armáda vystupuje jednotně, zda v ní existují názorové frakce a zájmové kliky, na čí straně konfliktu armáda v minulosti vystupovala nebo kterou podporovala ideově a hmotně, zda v armádě početně převažují příslušníci některého etnika nebo náboženské skupiny, které tvořily účastníky konfliktu apod. Veškeré tyto a další aspekty budou mít rozhodující vliv na postoje příslušníků armády k intervenujícím jednotkám.

Další názory příslušníků místní armády se budou odvíjet od cíle nebojové operace a od toho, jak se stabilizace místní situace odrazí v postavení armády ve společnosti a stabilitě postavení příslušníků armády, především důstojníků s rozhodujícími pravomocemi, v armádním systému.

Armádní složky budou zpravidla představovat specifické prostředí pro svou soudržnost a diskrétnost vůči vnějšímu prostředí. Obzvláště jednotky se zvláštními privilegii uvnitř vlastního armádního systému, kupř. novodobé obdoby pretoriánských gard, mohou vykazovat projevy fanatismu a nepřátelství vůči čemukoli cizímu, na co nemají bezprostřední vliv.

Vlivem uzavřenosti armádní komunity je nezbytné počítat s tím, že její příslušníci budou mít o sobě navzájem mnohem lepší přehled než ostatní občané.

Součástí armádního systému ve většině zemí bude i vojenská policie a vojenská kontrarozvědka. U příslušníků těchto složek lze předpokládat zvláštní rezistenci vůči aktivitám zpravodajských složek intervenujících vojsk. Vzhledem k pravomocem a činnostem před započítáním nebojové operace lze očekávat poměrně velký vliv příslušníků vojenské policie a kontrarozvědky mezi příslušníky místní armády a mnohdy i mimo ni v civilním prostředí.

Ze strany ozbrojených sil je potřebné brát v úvahu jejich možné aktivní napojení na činnost paramilitárních skupin. Jelikož činnost ozbrojených sil bude v nebojové operaci pod dohledem intervenujících sil, mohou armádní složky organizovat, vyzbrojovat, cvičit a jinak podporovat paramilitární skupiny vedoucí gerilovou válku proti některé straně konfliktu a/nebo jednotkám intervenujících vojsk. Jednou z nejvýznamnějších forem podpory paramilitárních uskupení armádou bude zpravodajská podpora, kterou budou poskytovat profesionální příslušníci zpravodajské služby pravidelné armády v oblastech prioritních zájmů paramilitárních skupin.

Činnost místních ozbrojených sil může mít v prostoru nebojové operace nejen charakter standardní bojové činnosti, ale i dalších aktivit od špionáže, sabotáží, psychologických operací, vytváření tajných skladišť zbraní, vedení cílených dezinformačních operací apod. Z těchto důvodů je potřebné, aby zpravodajské orgány věnovaly místním ozbrojeným silám zvláštní pozornost. V rámci oficiálních kontaktů však není předpoklad, že od příslušníků místní pravidelné armády budou získány relevantní zpravodajsky využitelné informace, které lze očekávat buď v případech, kdy příslušníci místní armády budou informovat intervenující vojska o účastníkovi konfliktu, kterou armáda nepodporuje, nebo v situaci, ve které podpora či pomoc místní armády intervenujícím silám bude pro místní ozbrojené síly z nejrůznějších důvodů výhodná.

S ohledem na výše uvedené je pro zpravodajské orgány potřebné vnímat místní ozbrojené síly jako potenciální informační zdroj, avšak ke všem získaným poznatkům a informacím je nutné přistupovat rezervovaně s ohledem na veškeré možné aspekty doprovázející takto získanou informaci.

Ozbrojené sbory (četnictvo a policie) vykazují z pohledu zpravodajství v nebojové operaci obdobné znaky jako ozbrojené síly.

Markantnější u nich zřejmě bude vliv na místní civilní obyvatelstvo a očekávat lze i vyšší míru korupce než u příslušníků ozbrojených sil, projevující se především v propojení s místními lídry politických stran, hospodářskou lobby a zločineckými syndikáty.

Policejní složky budou mít pro intervenující síly nižší zpravodajský význam, jelikož svou schopností vést bojové aktivity proti jejich jednotkám představují ve srovnání s místními ozbrojenými silami výrazně nižší ohrožení. Pro zpravodajské orgány však představují stejně významný předmět zájmu, ačkoli v rámci oficiálních kontaktů lze od místních policejních orgánů očekávat ještě nižší vstřícnost než od představitelů ozbrojených sil, jelikož místní četnictvo a policie budou ve své činnosti zpravidla méně regulovány intervenujícími silami, naopak mohou nastat situace, kdy budou mezinárodní síly žádat o pomoc místní policejní složky, především v případech občanských nepokojů, na jejichž zvládnutí nejsou vojenské jednotky primárně cvičeny a mezinárodní policejní síly nasazené v rámci nebojové operace nemusí kapacitně postačovat, pokud jsou vůbec v počáteční fázi nebojové operace na jejím teritoriu přítomny.

Paramilitární organizace a skupiny budou pro zpravodajské orgány představovat nejsložitější a nejnebezpečnější objekt zájmu. Hovoříme-li o organizacích, mám na mysli paramilitární uskupení zpravidla centrálně organizované a řízené a plnící úkoly na celém teritoriu nebojové operace. U paramilitárních skupin je bude jednat o uskupení lokálního významu s omezenou územní působností.

Členy paramilitárních uskupení budou osoby nesourodých sociologických charakteristik. Především se bude jednat o bývalé příslušníky ozbrojených sil a sborů, kteří z různých příčin opustili řady pravidelné armády a policie. Další kategorií osob, které budou tvořit paramilitární uskupení budou ty, které svou účastí v těchto bojůvkách řeší svou obtížnou sociální situaci, naplňují své idealistické představy, prchají před zákonem apod. Složení paramilitárních uskupení bude velmi rozdílné, avšak lze s jistotou předpokládat, že se v jejich sestavách vyskytnou lidé s nejrůznějšími motivy, životním stylem, hodnotami, rozdílnou úrovní vzdělání, vojenského výcviku, disciplínou a životními zkušenostmi. Jen částečně lze očekávat, že složení těchto uskupení bude závislé na charakteru a především cíli jejich činnosti.

Existuje obecná představa, že příslušníky paramilitárních organizací a skupin se stávají výhradně dobrovolníci. To zřejmě ve většině případů platí, nicméně jsou zaznamenány situace a teritoria, kdy do těchto uskupení byli verbováni i mladí muži proti jejich vůli, nezřídka násilím či výhrůžkami vůči jejich rodinám. Takoví příslušníci paramilitárních uskupení budou mít jistě nižší motivaci k činnosti než např. náboženští, političtí nebo etničtí extrémisté.

Žádná paramilitární organizace nebo skupina nemůže existovat bez spontánní nebo vynucené vnější podpory. V případech, že se jedná o spontánní podporu obyvatelstva, mohou taková uskupení přirozeně vystupovat jako obránci a prosazovatelé zájmů lidu a jejich činnost bude vytvářet zdání, že jen naplňují vůli obyvatelstva ozbrojenou cestou. V případech, kdy paramilitární uskupení nebudou mít přirozenou podporu obyvatelstva, mohou mít postavení rabujících a terorizujících bojůvek uplatňující násilí i proti místnímu obyvatelstvu stejné jako frakce v ozbrojeném konfliktu.

Paramilitární skupiny mohou působit za otevřené nebo skryté podpory místních ozbrojených sil a sborů. Nebude se jednat pouze o podporu ideovou, ale především o podporu materiální spočívající zejména v dodávkách zbraní, munice a dopravní techniky. Významnou podporu mohou poskytnout zejména příslušníci armádní zpravodajské služby a kontrarozvědky, kteří mohou paramilitárním jednotkám dodávat rozhodující informace jak o zájmech těchto uskupení, tak informace nezbytné pro jejich vlastní přežití a bezpečnost. V řadě konfliktů může armádní velení nebo armádní frakce rozhodnout o záměrném zřízení paramilitárních organizací, případně skupin. Taková forma boje umožňuje armádě zachovat si tvář nezúčastněné síly a přitom mít rozhodující podíl na vývoji konfliktu. Obdobnou významnou podporu mohou poskytnout policejní složky, které budou především dodávat informace o policejních razířích, dopravních kontrolách, pátráních po osobách apod.

V případech, kdy budou mít paramilitární uskupení spontánní podporu obyvatelstva, místní armády a policie, mohou představovat velmi výkonnou složku stojící na straně některého účastníka konfliktu. Tyto formace, zejména v konfliktech s etnickým a náboženským pozadím, mohou vykonávat činnost neslučitelnou s humanitárními principy, především se podílet na etnických čistkách. To je další důvod pro podporu takových bojůvek ze strany místní armády, která se jistě nebude chtít sama viditelně zúčastňovat akcí, jež se neslučují s vojenskou ctí, humanitárním právem a ženevskými konvencemi, ačkoli myšlenkově se budou příslušníci armády, zejména jejího velení, ztotožňovat s nezákonnými a nehumánními akcemi.

Otázky nabízející se zpravodajství v nebojové operaci ve vztahu k paramilitárním organizacím a skupinám budou vycházet ze dvou oblastí. Především jak posuzovat takové formace, jak k nim přistupovat a dále, zda o nich lze vůbec uvažovat v kategorii informačních zdrojů.

V případech, kdy paramilitární uskupení vedou bojovou činnost pouze proti ostatním účastníkům konfliktu, lze je posuzovat jako součást některé strany konfliktu. Avšak v případech, kdy se činnost paramilitárních skupin zaměřuje i na intervenující jednotky po započetí nebojové operace, je nezbytné posuzovat tyto formace jako teroristická uskupení. Tomu bude zpravidla odpovídat i způsob ozbrojeného boje, který bude vycházet z omezených vojenských možností paramilitárních jednotek oproti intervenujícím silám. Většinou se bude jednat o přepady, léčky, rozsahem omezená ostřelování základen intervenujících jednotek, útoky na jejich patroly, sabotáže proti zařízením využívaným intervenujícími vojsky a atentáty na představitele intervenčních sil a mezinárodního společenství. Prostřednictvím dalších osob z řad místního obyvatelstva mohou paramilitární uskupení pronikat do prostorů základen, kde mohou destruktivně působit proti intervenujícím vojskům.

Při hodnocení paramilitárních uskupení je potřebné posuzovat jejich činnost zejména po započetí nebojové operace a jejich postoje, resp. vystupování vůči intervenujícím silám. Zvláštností paramilitárních formací je, že mohou být posuzovány ve velmi širokém spektru, od teroristických bojůvek až po národněosvobozené hnutí. Především vlivem politických posunů ve vnímání situace v místě nebojové operace mezinárodním společenstvím, může docházet k diametrálním odlišnostem při kategorizaci paramilitárních uskupení.

V případech, kdy paramilitární formace aspirují na prvek národněosvobozeného boje, pak to jsou situace vhodné k pokusům kontrarozvědky intervenujících vojsk využít je jako informačních zdrojů.

Pokud se zpravodajské orgány ocitnou v situaci, ve které budou moci využít příslušníky paramilitárních uskupení jako informační zdroje, rozhodně by tohoto též využít měly. I v takových případech je však naprosto zásadní, aby byly dodržovány veškeré procedury zajišťující fyzickou bezpečnost příslušníků zpravodajské složky intervenujících vojsk, kupř. eliminující možnost jejich únosů paramilitárními formacemi. Současně je potřebné vyhnout se všem okolnostem, které by umožnily stranám konfliktu diskreditaci intervenujících sil, k čemuž by při cílené dezinformační operaci mohlo dojít, např. dokumentací setkání zpravodajských složek intervenujících vojsk s paramilitárními formacemi v rámci oficiálního styku, které by byly záměrně veřejnosti prezentovány jako latentní spojení a nadřazování mezinárodních sil některé straně konfliktu.

Vzhledem k úloze paramilitárních uskupení v době nebojové operace bude jednou z nejvyšších met pro kontrarozvědku intervenujících vojsk cílená infiltrace těchto formací zakrytými informačními zdroji.

Při akceptaci výše uvedeného současně dojdeme k závěru, že využívání paramilitárních organizací a skupin jako informačních zdrojů pro HUMINT lze jen výlučně, v důkladně analyzovaných případech při respektování rizik plynoucích z takové komunikace a důsledné přípravě a zabezpečení bezpečnostních opatření maximálně snižujících naznačená ohrožení.

Mezinárodní a nevládní organizace

Mezinárodními organizacemi působícími v prostoru nebojové operace budou především Organizace spojených národů, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Evropská unie nebo např. Mezinárodní organizace červeného kříže a červeného půlměsíce. Nejedná se o standardní „místní zdroje“, ale s ohledem na prostředí, ve kterém se pohybují, je lze pro účel této práce klasifikovat jako místní informační zdroje.

Jejich úkoly budou záviset na postoji mezinárodního společenství, které reprezentují, ke konfliktu v teritoriu a následně k samotné nebojové operaci. Obecně však lze konstatovat, že od představitelů těchto organizací by intervenující vojska mohla očekávat pomoc, včetně informační podpory. Pracovníci mezinárodních organizací se většinou dostanou do prostorů, které místní obyvatelstvo mnohdy není ochotno zpřístupnit ozbrojeným silám mezinárodní koalice. Kontakt pracovníků mezinárodních organizací s místním obyvatelstvem a jeho reprezentanty bývá zpravidla velmi úzký, a proto mohou tyto pracovníci disponovat kvalitními informacemi ze zájmových oblastí zpravodajské složky intervenujících sil.

Výhodou organizací typu OSN nebo OBSE je, že na rozhodujících pozicích v rámci nebojové operace zaměstnávají zkušené praktiky, kteří již mají za sebou činnost v jiných předchozích operacích a dokáží rozeznat podstatné, identifikovat bezpečnostní hrozby a rizika a neměli

by mít zábrany pro komunikaci s bezpečnostními složkami intervenujících sil. Tyto postoje se budou zvyšovat s vědomím spoluodpovědnosti za výsledek nebojové operace, kupř. v případech, kdy operace bude probíhat s mandátem té organizace, kterou oslovení představitelé zastupují. V pozicích pozorovatelů pak budou důstojníci z povolání.

Částečně odlišné prostředí budou vytvářet pracovníci nevládních organizací, které jsou většinou humanitárními organizacemi přijíždějícími působit do míst nebojové operace. Jejich zaměstnanci jsou většinou dobrovolníky rekrutujícími se z různého společenského prostředí a působících v humanitárních organizacích z různých důvodů a s odlišnými ambicemi.

Nevládní, zejména humanitární organizace, budou mít zpravidla vynikající přirozený přístup k cenným informacím z prostředí místního obyvatelstva. Ačkoli se v mnoha případech bude jednat o dobrovolníky, kteří se zúčastnili více akcí v různých koutech světa, bude pro zpravodajské orgány vhodné zachovat ostražitost při vyhodnocování informací získaných od těchto informačních zdrojů.

Důvodem je, že dobrovolníky humanitárních organizací se v řadě případů, ne-li většinou, stávají osoby mladšího věku s nedostatečnými životními zkušenostmi, které mohou snadno podléhat různému cílenému ovlivňování ze strany místního obyvatelstva nebo spontánně emotivně prožívat některé jevy, kterých mohou být v prostoru nebojové operace svědky. Mohou být ovlivněny utrpením místního obyvatelstva a mnohdy nekriticky a bez hlubších znalostí se stát sympatizanty některé ze stran konfliktu. Takový postoj by samozřejmě ovlivnil jejich nestrannost a nezájatost při předávání informací získaných při svém působení zpravodajským orgánům. V ojedinělých případech může dojít k vytvoření názorové platformy, podle které budou obviňovat mezinárodní společenství z nesprávného postoje nebo nevhodného zásahu, včetně odpovědnosti za humanitární katastrofu, válečné zločiny, genocidu apod. Takoví pracovníci nevládních organizací se mohou stát vhodným prostředkem k dezinformaci vedenou proti intervenujícím vojskům.

Zaměstnanci z řad místního obyvatelstva

Intervenující vojska v průběhu nebojové operace budou zaměstnávat osoby z řad místního obyvatelstva. Tato praxe bude omezená na počátku operace, zejména v případech, kdy intervenční síly budou nuceny vést bojové aktivity a bude docházet k jejich přesunům po teritoriu operace. Po zklidnění situace a ve stabilizačních operacích budou intervenující jednotky dislokovány na stacionárních vojenských základnách, které se budou rozvíjet v souladu s cíli operace a předpokládanou dobou jejich trvání. Z důvodu zabezpečení chodu základen budou intervenující vojska zaměstnávat místní zaměstnance, především na místech nevyžadujících kvalifikaci a bezprostředně ohrožující vnitřní bezpečnost základny, jako jsou kuchyně, kotelny, prádelny, holičství apod.

Z pohledu obranné složky zpravodajské činnosti je potřebné brát v potaz dva atributy provázející zaměstnávání místního obyvatelstva.

V první řadě se jedná o skutečnost, že místní zaměstnanci jsou příslušníky místních etnik, a tudíž mají vztah, ať již názorový nebo i přímo účastnický, k některé straně konfliktu. Pohybují se a žijí v místní komunitě, pro kterou se mohou stát nevídanými svou prací na základnách intervenujících sil, ať již z pohledu běžné závislosti skrývané za vlastenecké důvody nebo skutečného odporu, které umístění intervenčních sil v oblasti může vyvolávat. Proto se místní zaměstnanci mohou stát terčem útoků ze strany svých spoluobyvatel. Toto může v místních zaměstnancích vyvolávat snahu o „očistu“ za výtělek, který mají od „cizích vojsk“, čehož mohou velmi výhodně

využít jakékoli místní skupiny, které budou vyvíjet jakoukoli činnost proti intervenčním silám. Takové mohou využít nejen pocitu viny místních zaměstnanců, že pracují pro „cizáky“, ale též nátlaku, jelikož místním zaměstnancům je zřejmé, že zaměstnání u intervenujících jednotek je časově omezené, kdežto život v místní komunitě nikoli a navíc není v reálných silách intervenčních vojsk, aby zabránily vydírání a nátlaku na místní zaměstnance vyvíjeném poté, co po práci opustí základnu. Je tedy potřebné počítat s tím, že místní zaměstnanci mají významnou motivaci k jednání ve prospěch místních ozbrojených bojůvek, ale i regulérních ozbrojených sil a sborů, pokud budou jejich aktivity směřovány proti intervenujícím vojskům.

Na druhé straně jsou si však tyto zaměstnanci velmi dobře vědomi jistoty obživy, kterou jim v postkonfliktní zemi s narušenou infrastrukturou a volným trhem intervenční síly poskytují. Toto je velmi důležitým motivačním prvkem, kterého musejí zpravodajské orgány využít k získávání informací z prostředí místního obyvatelstva. Postavení zpravodajských orgánů uvnitř jednotky musí být takové, aby mělo rozhodující vliv na přijímání a propouštění zaměstnanců z řad místního obyvatelstva a současně, aby tato skutečnost byla místním zaměstnancům dobře známa, i kdyby k tomuto mělo být použito jakési události připravené společně s náčelníkem štábu jednotky (zpravidla odpovědným za zaměstnávání místních občanů) a případně i velitelem, a která by demonstrovala nezbytnost pro místní zaměstnance vhodného vztahu především s kontrarozvědkou.

Vzhledem ke shora uvedenému je evidentní, že místní zaměstnanci představují velmi vhodný potenciální informační zdroj nesoucí však s sebou rizika pro jejich zpravodajské využívání. Příznaky těchto rizik je potřebné trvale monitorovat.

Nejčastějšími příznaky nasvědčujícími nadstandardnímu zájmu místních zaměstnanců o situaci v intervenčních jednotkách mohou být projevy zájmu o

- ❑ stupně bojové pohotovosti vyhlášené na základně,
- ❑ činnost při jednotlivých stupních bojové pohotovosti,
- ❑ dislokace a úkoly jednotek,
- ❑ osobnostní charakteristiky rozhodujících funkcionářů jednotky,
- ❑ morální stav a názorové spektrum příslušníků jednotek,
- ❑ režimová opatření vstupu a vjezdu na základny,
- ❑ systém střežení základen,
- ❑ počty, druh a stav výzbroje a vojenské techniky,
- ❑ způsob zabezpečování a technické prostředky spojení,
- ❑ systém patrolování apod.

Cílený a opakovaný zájem místních zaměstnanců o výše naznačené detaily fungování intervenujících vojsk bude nasvědčovat jednání takových zaměstnanců ve prospěch paramilitárních uskupení, místních ozbrojených sil a sborů a obranné zpravodajství bude muset přijmout adekvátní opatření vůči těmto zaměstnancům. Nebo může takové situace vhodně využít k budování oficiálních, případně dokonce zakrytých informačních zdrojů, zde bude záviset na kreativité a schopnostech důstojníků zpravodajské složky. V každém takovém případě však bude nezbytné přijmout opatření eliminující negativní bezpečnostní vliv popsaného jednání místních zaměstnanců na chod základny.

Zvláštní kategorii místních zaměstnanců představují **tlumočníci**. Zpravidla se bude jednat o první místní zaměstnance, kteří budou intervenujícími silami angažováni. Jelikož budou základními nástroji dorozumění mezi místním obyvatelstvem a vojsky, budou mít pro před-

stavitele intervenčních sil hodnotu, která může vést k vytváření privilegovaného postavení tlumočnicků v systému fungování intervenčních jednotek v průběhu nebojové operace.

Tlumočníci budou nejčastěji využíváni k tlumočení obsahu jednání mezi rozhodujícími funkcionáři intervenčních jednotek a významnými představiteli místních komunit a institucí, a dále k pořizování překladů tiskovin, dokumentů a jiných písemných materiálů z místního jazyka do jazyka užívaného intervenujícími silami a opačně. Takto budou tlumočníci zcela přirozenou cestou informováni o veškerých zásadních jednáních, která budou probíhat s místními představiteli. Stejnou míru informovanosti budou vykazovat i při překladu obsahu písemných materiálů. Zde je navíc specifikum vycházející z monitoringu otevřených zdrojů v oblasti nebojové operace zpravodajskými orgány, které bude probíhat taktéž s přispěním tlumočnicků z řad místních obyvatel. Takto si tlumočníci mohou velmi úspěšně vytvářet obraz o zájmu zpravodajských orgánů o dění prezentovaná v otevřených zdrojích a registrovat priority zpravodajského zájmu na určitých úrovních.

Vzhledem k úzké součinnosti, která bude mezi příslušníky intervenujících sil, zejména důstojníky štábu zařazenými ve skupinách S-2 (zpravodajské), S-3 (operační) a S-5 (CIMIC) a místními tlumočníky, lze předpokládat, že vztahy důstojníků k tlumočnickům budou nadstandardnější než k ostatním místním zaměstnancům, což se může projevovat především ve větší benevolenci tlumočnicků k dodržování některých ustanovení a nižší náročnosti ze strany důstojníků na místní tlumočníky. Důstojníci intervenčních jednotek se mohou stát před místními tlumočníky otevřenějšími v komunikaci a nebyt adekvátně ostražitými ve vystupování před nimi. To nezřídka může vést k probírání citlivých nebo utajovaných témat za přítomnosti místních tlumočnicků a hodnocení průběhu jednání s místními představiteli po skončení těchto jednání, např. ve vozidle při zpáteční cestě na základnu.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že místní tlumočníci představují zvláště rizikovou skupinu z pohledu zpravodajské ochrany. Současně se však mohou stát cenným informačním zdrojem pro zpravodajské orgány, a to i v oblastech, ve kterých nebudou mít jiné informační zdroje přirozený přístup k informacím. Zde mám na mysli mimo jiné vazby, které budou vytvářet příslušníci intervenujících jednotek na místní obyvatelstvo, a které budou mimo oficiální zájem intervenčních sil nebo mohou tyto dokonce kompromitovat. Místní tlumočníci budou takovými vojáky využívání především k vyhledání a zprostředkování různých „obchodních“ kontaktů na místní obyvatele, přičemž obsahem mohou být nejen méně závažné oblasti černého obchodu, ale i obchod zbraněmi, narkotiky a jinými zakázanými látkami (např. v islámských zemích alkohol), zprostředkování prostituce apod. Účast vojáků intervenčních sil na těchto aktivitách bude vytvářet podmínky nejen pro diskreditaci intervenčních sil a nebojové operace jako celku, ale současně bude vytvářet příhodné podmínky v přípravě kompromitační akce místních zpravodajských složek s cílem získání takto kompromitovaných příslušníků intervenčních sil ke spolupráci s místními ozbrojenými složkami.

Tlumočníci tedy mohou představovat velmi cenný zdroj zpravodajských informací. Tak jako k ostatním příslušníkům místního obyvatelstva je potřebné k těmto přistupovat s vědomím možných rizik při jejich využívání, avšak při vhodné motivaci lze očekávat uspokojivé výsledky. Motivační faktory k jednání ve prospěch zpravodajství intervenujících sil budou proti ostatním místním zaměstnancům umocněny vyšší platou tlumočnicků, které bývají několikrát vyšší než nekvalifikovaných místních pracovních sil.

Popsané široké možnosti využití místních tlumočnicků jako informačních zdrojů by u zpravodajských orgánů mělo vytvářet snahu o jejich využívání především jako zakrytých informačních zdrojů.

Korupce

Již v předchozích částech se okrajově dotýkám možností a vlivu korupce a klientelismu na předpokládané a reálné chování informačních zdrojů ve vztahu k jejich využití zpravodajskou složkou. Jelikož však tento nebezpečný fenomén považuji za natolik ovlivňující možnosti a formy zpravodajské práce v prostoru nebojové operace, upozorňuji na něj zvlášť v této samostatné podkapitole.

Při respektování obecné skutečnosti o přítomnosti korupce i v zemích s dlouhodobou demokratickou tradicí a fungujícími orgány státní moci je zřejmé, že obzvláštní závažnost tohoto problému bude v teritoriích probíhajících konfliktů nebo krátce po nich, ve kterých je předpokládána nebojová operace. Nestabilní nebo neexistující systém demokratické státní správy a samosprávy a zhroutěného hospodářství bude ideálním místem pro vznik a bujení korupčního prostředí. To bude umocňováno nejistotou zaměstnání u státních úředníků, soudců a prokurátorů, příslušníků ozbrojených sil a sborů, a tak krátkodobé výhody budou u nich převyšovat potenciální dlouhodobý zisk stability pozic v systému státní správy. Tyto aspekty budou ovlivňovat nikoli pouze chování těchto potenciálních společenských elit, ale současně i všech občanů, pro něž bude nezbytné přizpůsobit své vystupování a životní postoje aktuální situaci.

Zpravodajské orgány musí při své činnosti respektovat podmínky, ve kterých svou činnost budou provádět. Neměly by se při zpravodajské činnosti chovat mentorsky a lacině mravokárně s výjimkou případů, kdy by korupce místního obyvatelstva prorůstala dovnitř jednotek intervenujících sil. V každém případě je pro zpravodajské orgány bezpodmínečně nutné, aby ve svých aktivitách nerealizovaly kroky, které by mohly být kýmkoli charakterizovány jako korupční jednání nebo podpora takovému jednání. S vědomím tohoto je potřebné přistupovat i k případným motivačním pobídkám místním informačním zdrojům, zejména u kategorie zakrytých.

Proto využívání informačních zdrojů z řad představitelů místní mocenské oligarchie a zločineckých syndikátů může být vysoce kontraproduktivní a příslušníci zpravodajské složky by měli dbát, aby informační zisk vždy převýšil potenciální rizika plynoucí z takových kontaktů. Každý takový kontakt by měl být analyticky vyhodnocen a příprava každého dalšího by měla být detailní, především stran přípravy postojů zaujímaných zpravodajskou složkou intervenčních vojsk.

Závěr

Není ambicí článku být manuálem pro exaktní vyhodnocení místního prostředí v podmínkách nebojové, především pak mírové operace, sloužícího k posouzení možností a vhodnosti společenských podmínek k realizaci HUMINT.

Obsah článku je pouhou návodkou upozorňující na elementární specifika jednotlivých společenských skupin, přičemž v každé jednotlivé operaci je nezbytné nikoli pouze jednorázově vyhodnotit aktuální společenskou situaci, ale trvale sledovat její vývoj v závislosti na změnách vnitropolitické a bezpečnostní situace v teritoriu, ve kterém je operace vedena.

**Systém plánování, programování
a rozpočtování(a mlácení prázdné slámy?)**

Systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR) se dnes stal již jednou z legend managementu veřejných financí na Ministerstvu obrany ČR (MO). Všichni o něm mluví, ale nikdo nikdy neviděl výsledky této metody programového řízení obranných zdrojů. A právě proto o něm lze vést polemiku, protože teprve v diskuzi lze ukázat nikoliv na chyby SPPR, ale na chyby prostředí, které SPPR proklamativně sice přivítalo, fakticky ho však odmítlo.

Ukázáním na některé z chyb tohoto prostředí a naznačením jejich řešení chce tento článek přispět nepatrně nápravě managementu veřejných financí na MO. I malý pokrok pro řízení finančních zdrojů ve veřejném sektoru může totiž v důsledku znamenat velkou úlevu daňovým poplatníkům.

Úvod

Vojenské rozhledy zveřejnily v čísle 2 z roku 2005 ohlas na článek „AČR: rozpočtová improvizace?“. Autorem ohlasu je dlouholetý vrcholový pracovník MO a rozpočtový praktik Ing. Jiří Dušek. Pan Dušek se ve svém ohlasu hlásí k odpovědnosti za zavádění systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR), ovšem k otázkám, které článek nastolil, se dokázal mistrně vyhnout. A protože nejlepší obrana je útok, i on odmítá odpovědnost za fakticky „neřízené“ spotřební chování ozbrojených sil ČR. Problémy podle něj buď neexistují, nebo je lze jednoduše řešit.

Jako odpůrce takové „pštroší politiky“ si proto dovoluji touto cestou reagovat na zveřejněné výtky a připojit další postřehy o fungování managementu veřejných financí MO, které se objevily při řešení dílčího úkolu výzkumného záměru Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany (VZ04-FEM-K02-02-PER). Jedním z cílů tohoto úkolu je totiž alespoň částečné srovnání managementu (finančních) zdrojů v ozbrojených silách České republiky s ozbrojenými silami vyspělých států NATO, jako jsou USA, Velká Británie, SRN.

Otázky položené, avšak nezodpovězené

Může to překvapit, ale článek napadený Ing. Duškem je v historii více než desetiletého prosazování SPPR a programového managementu zatím jedinou veřejně přístupnou analýzou fungování SPPR, která vychází ze statistických dat. Nejedná se tudíž o subjektivní názor autora, jak se pan Dušek snažil čtenářům vsugerovat, který prognostika vzosně nazývá názor experta [1].

Názor prezentovaný v článku je založen na popisu spotřebního chování systému, kde k popisu tohoto chování bylo použito objektivních statistických údajů. V tomto ohledu se článek zásadně liší od dosavadních polemik, které doposud proběhly na stránkách *Vojenských rozhledů*, a polemiku k tématu jsem také očekával.